

Aapasuota ilmasta kuvattuna (A. Torvinen).

AAPASUOT

Aapasuot ovat erilaisten suotyyppien muodostamia laajoja kokonaisuuksia. Ilmastolliset tekijät ovat ratkaisevin syy sille, miksi aapasoiden esiintyminen keskittyy ns. Pohjanmaan aapasuovyöhykkeelle. Pohjoisessa sadanta on suurempaa kuin haihdunta, mikä osaltaan edesauttaa aapasoiden pysymistä kesälläkin riittävän märkinä.

Tyypillistä pohjoisen keväille on myös runsas ja usein nopea tulvavesien valuminen - tällöin sulamisvesien kuljettamat ravinteet kulkeutuvat myös aapasoiden keskustoihin, joiden kasvillisuus ei juuri muutoin saa ravinnetäydennystä. Erikoisen viivahteensa alueen suoluontoon tuovat myös merenrannikon läheisyys, maankohoaminen ja näistä johtuen soiden nuoruus.

Aapasuot ovat eräs Euroopan Unionin ensisijaisen tärkeänä pitämä luontotyyppi. Koska aapasoiden esiintyminen Euroopassa keskittyy pääasiassa Suomen alueelle, maallemme lankeaa erityinen vastuu tämän luontotyypin suojelusta.

LISÄTIETOJA

Lapin ympäristökeskus
PL 8060, 96101 ROVANIEMI
puh. 016 3294111
www.vyh.fi/lap/lap.htm

Metsähallitus
Perä-Pohjolan luontopalvelut
PL 8016, 96101 ROVANIEMI
puh. 0205 647600
www.metsa.fi/luo/index.htm

Metsähallitus
Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut
PL 81, 90101 OULU
puh. 0205 646800
www.metsa.fi/luo/index.htm

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus
PL 124, 90101 OULU
puh. 08 3158300
www.vyh.fi/ppo/ppo.htm

Teksti: Jorma Pessa, Päivi Lundvall
Taitto: Satu Kalpio, Mari Pyhäjärvi
Pohjan kuva: Markku Aikioniemi;
muuttohaukka

Protection of aapa mires in Lapland and Ostrobothnia

Aapasoiden suojelu Lapissa ja Pohjanmaalla

AAPASUOT

Lintujen maailma

SUOT HERÄÄVÄT ELOON KEVÄÄLLÄ

Keväisellä suolla ja sen reunametsissä pöllöt aloittelevat pesintäänsä jo ennen muuttolintujen saapumista. Maalis-huhtikuun öinä voi hiihtoretken aikana kuulla helmipöllön (*Aegolius funereus*) puputuksen tai varpuspöllön (*Glaucidium passerinum*) viheltelyn suon reunan korpikuusikosta. Kelon latvassa kujertaa usein hiiripöllö (*Surnia ulula*). Pöllöjen aloittaessa muninnan saapuvat ensimmäiset muuttolinnut, näiden joukossa myös Keski-Euroopassa talvehtiva suopöllö (*Asio flammeus*).

Huhti-toukokuussa palaavat tuhannet siivekkäät talvehtimisalueiltaan pohjolan aavoille pesimään. Sorsat ovat pariutuneet jo talvehtimisalueillaan. Koreissa höyhenpuvuissaan ylvästelevät suokukukokoiraat (*Philomachus pugnax*) kokoontuvat vakituisille soidinpaikoilleen. Näkyvää ja kuuluvaa soidinta esittävät myös monet muut kahlaajat ja kurjet (*Grus grus*).

Suopöllö (*Asio flammeus*) emo lämmittää poikasiaan pesällä (M. Aikioniemi)

Euroopan kurkikannasta (*Grus grus*) merkittävä osa pesii aapasoidilla (A. Torvinen).

Ensimmäisten joukossa saapuneet kurjet, joutsenet (*Cygnus cygnus*) ja metsähänhet (*Anser fabalis*) ovat ehtineet pesinnässään pitkälle, kun viimeisinä muuttavat jänkäsirräiset (*Limicola falcinellus*) saapuvat suristen rimmikoille.

Lintusuot ovat elävimmillään huhtikuun lopulta kesäkuun puoliväliin, jolloin syysmuutto alkaa. Ensimmäisinä lähtevät mustaviklo- (*Tringa erytropus*) ja kuovinaaraat (*Numenius arquata*), jotka jättävät poikasensa koiraan huolehdittaviksi. Sorsakokoiraat sen sijaan jättävät perheensä poikasten kuoriuduttua. Syysmuutto jatkuu pitkälle syksyyn, vielä marraskuussakin voi sulissa viivytellä vesilintuja.

MONIMUOTOINEN LAJISTO

Soilla pesii yli puolet maamme säännöllisistä pesimälintulajeista. Lajiryhmistä runsaslukuisimpina esiintyvät varpuslinnut, kahlaajat, vesi-, lokki- ja kanalinnut. Vähälukuisempia, mutta soille ominaisia lajiryhmiä ovat haukat, pöllöt ja tikat. Runsaasta 130 soilla pesivästä lintulajista 50 on tyyppilajeja, joiden pesimäkannoista merkittävä osa on keskittynyt soille.

Pesivien lintulajien ja -parien määrään vaikuttavat mm. suon koko ja ominaisuudet. Lajisto on monimuotoisinta laajoilla rimmikkoisilla avosoilla, joilla on myös metsäsaarekkeita. Lintutiheydet vaihtelevat 40-50 aina 110-120 pariin neliökilometrillä.

Varpuslintulajien osuus lintupareista voi olla jopa 80 %. Runsaaslukuisimpia lajeja ovat pajulintu (*Phylloscopus trochilus*), niittykirvinen (*Anthus pratensis*), keltavästäräkki (*Montacilla flava*), metsäkirvinen (*Anthus trivialis*), peippo (*Fringilla coeleps*), järripeippo (*Fringilla montifringilla*) ja harmaasieppo (*Muscicapa striata*).

Vesilinnuista runsaimpia ovat tavi (*Anas crecca*), sinisorsa (*Anas platyrhynchos*), haapana (*Anas penelope*), jouhisorsa (*Anas acuta*), telkkä (*Bucephala clangula*), tukkasotka (*Aythya fuligula*) ja eräillä soilla metsähänhi.

Kahlaajat ovat soille tyypillinen linturyhmä. Liro (*Tringa glareola*), taivaanvuohi (*Gallinago gallinago*), suokukko, iso- ja pikkukuovi (*Numenius phaeopus*) sekä jänkäsirriäinen ja töyhtöhyppä (*Vanellus vanellus*) ovat kahlaajista runsaimpia.

Keltavästäräkki (*Montacilla flava*) on soiden runsaslukuisimpia lintuja. (M. Aikioniemi).

Töyhtöhyppä (*Vanellus vanellus*) levisi avosoille 1950 -luvulla. Nyt kanta on taas laskussa (M. Aikioniemi).

NOPEITA KANNANMUUTOKSIA

Monien lintulajien kannat ovat muuttuneet vuosien varrella. Pieni ruskeapäinen yhdyskunnissa pesivä naurulokki (*Larus ridibundus*) levittäytyi Pohjois-Suomen soille vasta muutama vuosikymmen sitten. Lajin taantuma alkoi kuitenkin pian runsastumisen jälkeen ja esiintyminen jäi lyhyeksi monella alueella. Nykyisin naurulokin esiintyminen on vaarantunut.

Pikkulokki (*Larus minutus*) on runsastunut viime vuosina lähes yhtä nopeasti kuin naurulokki aiemmin. Vilkkaat ja äänekkäät pikkulokit pesivät usein naurulokkien kanssa sekayhdyskunnissa.

Harmaalokki (*Larus argentatus*) on kuulunut avosoiden pesimälajistoon jo ainakin runsaan sadan vuoden ajan. 1950-luvun alussa kanta oli vielä pieni. 1970-luvun lopussa pesivä kanta oli jo n. 200 paria. Voimakkainta runsastuminen on ollut viime vuosina. Suurin osa harmaalokeista pesii soilla. Suurimmissa soiden yhdyskunnissa voi pesiä kymmeniä harmaalokkipareja.

TURVAPAIKKA UHANALAISILLE JA TAANTUVILLE LAJEILLE

Soidensuojelun keskeisiä tavoitteita ovat suomalaisen ja eliölajien suojelu. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan soilla pesii säännöllisesti 31 lintulajia, joiden suojelu edellyttää Euroopan Unionin Lintudirektiivin mukaisia erityisiä toimenpiteitä. Monet näistä erityislajeista, kuten laulujoutsen, pyy (*Bonasa bonasia*), metso (*Tetrao urogallus*), kurki, kapustarinta (*Pluvialis apricaria*), liro (*Tringa glareola*), kala- (*Sterna hirundo*) ja lapintiira (*Sterna paradisaea*) sekä pohjantikka (*Picoides tridactylus*) esiintyvät edelleen ilahduttavan runsaina ja yleisinä pohjoisen soilla.

Harvalukuisempia erityislajeja ovat mm. maa- (*Aquila chrysaetos*) ja merikotka (*Haliaeetus albicilla*), kalasääski (*Pandion haliaetus*) ja muuttohaukka (*Falco peregrinus*). Kotkat pesivät soiden reunametsissä tai saarekkeissa, muuttohaukka sen sijaan märimmillä rimmikoilla. Kotkien ja kalasääsken suuret risupesät ovat usein hyvällä näköalapaikalla.

Suomen kansallislintu laulujoutsen (*Cygnus cygnus*) on tyypillisimpiä soiden lintuja. Joutsenkannan kasvaessa osa pareista on siirtynyt pesimään reheville järville (A. Torvinen).

Harvinaistuva suokukko (*Philomachus pugnax*) esiintyy edelleen runsaslukuisena parhailla lintusoilamme (M. Aikioniemi).

Avosoiden reunarämeet ja -korvet ovat kanalintujen suosimia elinympäristöjä ympäri vuoden. Metsoja kerääntyy talvella rämemänniköihin hakomaan. Teeriparvet (*Tetrao tetrix*) ruokailevat talvela suon reunakoivuissa. Kevättalvella avosuot ovat myös tärkeitä teeren soidinalueita, joille voi kerääntyä lintuja laajalta alueelta.

Riekot (*Lagopus lagopus*) elävät ympäri vuoden pensaikkosilla soilla sekä suon reunamien ja puronvarsien vaivaiskoivikoissa. Riekon höyhenpuku on kesällä ruskean kirjava ja talvella valkoinen. Tämän vuoksi se sulautuu helposti vuodenaikojen mukaan vaihtelevaan ympäristöön, jolloin petoläinten on vaikea havaita sitä.

Suomen kanalintukannoissa on jo vuosien ajan ollut nähtävissä taantumista, jonka syy lienee ihmisen aiheuttama elinympäristöjen muuttuminen. Laajat avosuot metsikkösaarineen sekä reunarämeineen ja -korpineen tarjoavat kanalintuille riittävän monipuolisen elinympäristön. Lisäksi suuria yhtenäisiä alueita tarvitaan takamaan riittävän monen yksilön kerääntymisen keväiselle soitimelle.

KAKSI LINNUSTOLLISESTI EDUSTAVAA AAPASUOTA

Lapin läänissä Simon ja Keminmaan kuntien alueella sijaitseva laaja **Martimoaapa-Lumiaapa-Penikat** suojelualue on yksi maamme arvokkaimmista suoluontokohteista. Suojelualueen linnustoon on helppo tutustua Martimojärven pohjoispuolen lintutorneista. Huimat näkymät tarjoaa myös alueen luoteisosassa Keski-Penikoiden näköalatorni.

Nykyinen pesimälinnusto koostuu 95 lajista. Suojelualueen varpuslintulajiston runsaslukuisimpia lajeja ovat pajulintu, niittykirvinen, metsäkirvinen ja keltavästäräkki. Metsistä voi löytää runsaimpien lajien lisäksi mm. kuukkeleita (*Perisoreus infaustus*), pohjansirkkuja (*Emberiza rustica*) ja joinakin vuosina kirjosiipikäpylintuja (*Loxia leucoptera*).

Avosoiden lajisto koostuu edustavasta kokoelmasta vesilintuja, kahlaajia ja lokkilintuja. Vesilinnuista kiinnostavimpia ovat lähes 20-parinen kaakkuri-populaatio ja 30 parin vahvuinen metsähanhikanta.

Metsähanhet (*Anser fabalis*) keväisellä aapasuolla (M. Aikioniemi).

Monipuolista kahlaajalajistoa edustavat runsaina esiintyvät liro, suokukko, taivaanvuohi ja isokuovi. Harvinaisemmista lajeista jänkäsiirriäis-, vesipääsky- ja jänkäkurppakannat ovat vahvoja. Jänkäkurpan (*Lymnocyptes minimus*) erikoista, hevosen kavioiden kopsetta muistuttavaa, soidinääntä voi kuulla touko-kesäkuiselta yötaivaalta. Myös kanalintuja on alueella runsaasti, joskin riekon, teeren, metson ja pyyn vuosittaiset kannanvaihtelut ovat suuria.

Martimoaapa-Lumiaapa-Penikoilla voi tavata yli 10 petolintulajia, joista useimmat pesivät alueella. Monipuoliseen petolintulajistoon kuuluvat mm. mehiläishaukka (*Pernis apivorus*), sinisuohaukka (*Circus cyaneus*) ja ampuhaukka (*Falco columbarius*). Keväällä ja syksyllä alueella levähtää tuhansia muuttomatalla olevia sorsalintuja, kahlaajia ja varpuslintuja. Harmaalokkiyhdyksen kasvanut vuosi vuodelta ja käsittää nykyisin lähes 100 paria.

Pudasjärven ja Ylikiimingin kuntien alueella sijaitseva **Hirvisuo** on yksi Pohjois-Pohjanmaan parhaimmista lintusoista. Siellä pesii 41 soille ominaista lintulajia ja niiden lisäksi joukko muita lintuja, lähinnä metsälintulajeja. Pesivien lintuparien kokonaismäärä on yli 3000.

Pesivä kahlaajalajisto on monipuolinen sisältäen mm. muutamia kymmeniä jänkäsiirriäisiä, mustavikloja sekä muutamia vesipääsky- ja jänkäkurppapareja. Vesilintulajistoa edustavat mm. kuikka (*Gavia arctica*), laulujoutsen, metsähänhi ja mustalintu (*Melanitta nigra*). Kurkia pesii suon reuna-rameilla parikymmentä paria. Suon keskiosissa on harmaalokkiyhdyksen kanta.

Linnuston tarkkailua varten on rakennettu torni ja pitkospuut suon eteläpäähen Oulu-Kuusamo-tien varteen. Tarkkaavainen havainnoitsija voi nähdä lintutornista ampiaisia pyydystäviä nuolihaukkoja (*Falco subbuteo*) tai myyriä tähyileviä hiirihaukkoja (*Buteo buteo*). Lähimmäikoilta saattaa etenkin keväällä havaita mustavikloja, suokukkoja, kapustarintoja ja liroja.

Mustaviklo (*Tringa erythropus*) on tyypillinen rimmikköisen lintusuon asukas pohjoisessa (M. Aikioniemi).